

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних
відносин ім. Б.Д. Гаврилишина

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ІНІМВ
ім. Б.Д. Гаврилишина
Івашук І.О.
«31» _____ 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. проректора з НІР
Островерхов В.М.
«31» _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
з дисципліни
«Політичні інститути та процеси»

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність – 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітньо-професійна програма – "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії"

Кафедра – міжнародні відносини та дипломатії

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції	Практичні	ІРС	Тренінг, КПІЗ	СРС	Разом	Екзамен
Денна	3	V	28	28	3	8	83	150	Екзамен

31.01.2023р.

Тернопіль – ЗУНУ, 2023

Робоча програма розроблена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», затвердженої Вченою Радою ЗУНУ (протокол № 9 від 26.05.2021р.).

Робочу програму склала кандидат політичних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин та дипломатії Стемковська Оксана Ігорівна.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри міжнародних відносин та дипломатії (протокол № 1 від 29.08.2023р.).

Завідувач кафедри д.е.н., професор Тулай О.І.

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» (протокол № 1 від 29.08. 2023р.).

Керівник групи
забезпечення спеціальності,
д-р істор. наук, професор

І.Б. Дацків

Гарант ОПІ
д-р істор. наук, професор

І.Б. Дацків

**СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Політичні інститути та процеси»**

1. Опис дисципліни «Політичні інститути та процеси»

Дисципліна – Політичні інститути та процеси	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 6	Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини»	Нормативна дисципліна блоку професійної підготовки. Мова навчання: українська
Кількість залікових модулів – 4	Спеціальність – 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»	Рік підготовки: 3 Семестр: V
Кількість змістових модулів – 2	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Лекції: 28 год. Практичні заняття: 28 год.
Загальна кількість годин – 150		Самостійна робота: 83 год. КПЗ, тренінги - 8 Індивідуальна робота – 3 год.
Тижневих годин – 10 год., з них аудиторних – 4 год.		Вид підсумкового контролю – екзамен

2. Мета і завдання дисципліни «Політичні інститути та процеси»

2.1. Мета вивчення дисципліни

Сформувані у студентів розуміння сутності політичних та геополітичних процесів, акцентуючи увагу на вивченні політичних та державних інститутів, що забезпечують функціонування соціальних спільнот.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Сформувані у студентів здатність аналізувати та оцінювати політико-правову природу основних процесів, пов'язаних з існуванням держави як самостійного суб'єкта. Вміти аналізувати політико-географічне положення держав, їх території та кордони, форми правління та державного устрою, адміністративно- територіальний поділ, особливості електоральної географії в країнах світу.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК2.Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК8. Усвідомлення національних інтересів України на міжнародній арені.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни: Обов'язкова дисципліна циклу професійної підготовки "Політичні інститути та процеси" тісно взаємодіє з такими дисциплінами, як: "Політологія"; "Психологія професійної діяльності", "Основи геополітики", "Організація суспільних комунікацій".

2.5. Результати навчання:

РН1. Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів та міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні та аналітичні матеріали.

3. Програма навчальної дисципліни «Політичні інститути та процеси»

Змістовий модуль I.

Тема 1. Держава. Поняття та суть

Поняття держави. Теорії походження держави. Причини виникнення держави. Основні ознаки держави. Функції держави. Типи держави. Світські та теократичні держави. Поліцейська держава. Централізовані та децентралізовані держави. Державні інститути та органи. Система центральних та місцевих органів влади. Державна політика та інтереси суспільства.

Література [1–5; 10–18; 15; 19; 22–29]

Тема 2. Форми територіального устрою

Унітарна держава. Федеративна держава. Конфедерація. Форми державного правління. Монархічні держави: конституційні та абсолютні монархії. Республіки: особливості та характеристика. Президентська, парламентська та змішана республіки.

Література [1–5; 10–18; 15; 19; 22–29]

Тема 3. Політичні системи і режими

Сутність та особливості політичної системи. Місце та роль політичної системи в життєдіяльності суспільства. Сутність категорій «система» та

«політична система». Класичні концепції про політичні системи (Д. Істон, Г. Алмонд, Т. Парсонс, К. Дойч, Г. Пауел). Структура і функції політичної системи. Типи політичних систем. Критерії типологізації. Політичний режим як сукупність засобів і методів здійснення влади. Ознаки політичного режиму. **Типологія політичних режимів**. Тоталітарний режим. Авторитарний режим. Демократичний режим.

Література [1–5; 10–18; 15; 19; 22–29]

Тема 4. Сутність правової держави.

Розподіл системи влади у правовій державі (законодавча, виконавча, судова). Сутність принципу стримування та балансу між гілками влади. Соціальна держава. Держава та громадянське суспільство. Проблеми і тенденції розвитку сучасних правових держав. Етапи становлення правових держав. **Особливості формування політичних інститутів України**. Розподіл влад в Україні. Інститути законодавчої, виконавчої та судової влади.

Особливості розвитку інституту громадянського суспільства. Децентралізація та інститут місцевого самоврядування. Інститут розвитку громад.

Література [1–5; 10–18; 15; 19; 22–29]

Тема 5. Громадянське суспільство, як інститут розвитку держави

Етапи становлення, ознаки, структура. Сутність понять «громадське об'єднання», «рух». Суспільно-політичні об'єднання як політичні інститути, їх типологія. Функції громадських організацій та рухів, їх роль в політичному житті суспільства. Виникнення і розвиток громадсько-політичних організацій та рухів в Україні. Розвиток та прогрес громадянського суспільства у демократичних державах.

Література [1; 3; 5; 8; 10–14; 15; 16; 19–21; 23–25]

Змістовий модуль 2

Тема 6. Політичний процес. Політична діяльність і політичні відносини

Поняття політичного процесу. Структура та суб'єкти політичного процесу. Методи аналізу політичного процесу: інституційний, біхевіоральний та структурно-функціональний. Форми існування політичного процесу: політичні зміни, політичний розвиток. Еволюція та революція. Особливості Помаранчевої революції. Трансформація та модернізація. Сутність та особливості демократичного транзиту. Причини виникнення і способи розв'язання суперечностей: компроміс і конфлікт.

Література [1–5; 10–18; 15; 19; 22–29]

Тема 7. Виборчі системи. Електоральний процес у демократичному суспільстві

Сутність виборів до представницьких органів влади. Класифікація виборів. Функція виборів у суспільстві. Принципи виборчого права та організація демократичних виборів. Активне та пасивне

виборче право.

Поняття і види виборчих систем. Мажоритарна виборча система та її характеристика. Пропорційна виборча система. Змішана, консенсусна і куріальні виборчі системи. Порівняльний аналіз ефективності виборчих систем різних країн. Приклади виборчих систем у країнах світу.

Література [1–5; 10–18; 15; 19; 22-29]

Тема 8. Місцеве самоврядування, як елемент розвитку держави

Поняття та суть місцевого самоврядування. Приклади міст, що отримували «магдебурзьке право». Формування органів місцевого самоврядування. Компетенція місцевого самоврядування. Важливість наявності самоврядування для розвитку громад і держави. Система місцевого самоврядування Польщі, Франції, Іспанії, Італії та Канади.

Література [1–8; 10–13; 15; 16; 18-21]

Тема 9. Процес інтеграції України у Європейський Союз

Етапи інтеграції. Історія відносин Україна – Європейський Союз;

Рамкова угода між Урядом України і Комісією європейських співтовариств (03.09.2008 р);

Меморандум про взаєморозуміння; Безвізовий діалог України – ЄС;

Східне партнерство Європейського Союзу; Двосторонній вимір «Східного партнерства»; Багатосторонній вимір «Східного партнерства»; Тематичні платформи «Східного партнерства» Регіональне співробітництво між Україною та ЄС;

Угода про Асоціацію між Україною та ЄС: аналіз перспектив, можливостей та наслідків

Література [1–5; 10–18; 15; 19; 22-29]

Тема 10. Національна безпека України, як основа інтеграційних процесів

Основні параметри національної безпеки України, як геополітичного процесу.

Об'єкти національної безпеки; принципи забезпечення національної безпеки України;

Пріоритети національних інтересів.

Інтеграція України в Європейський політичний, економічний та правовий простір з метою посилення національної безпеки.

Розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України.

Національна безпека у сфері оборони та захисту державного суверенітету.

Література [1–8; 10–13; 15; 16; 18-21]

4. Структура залікового кредиту з дисципліни «Політичні інститути та процеси»

№	ТЕМА						Контрольні заходи
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота	КПЗ, тренінги	
Змістовий модуль 1. Концептуальні засади та правові аспекти політичних інститутів							
1.	Держава. Поняття та суть	2	2	6	-	4	Пот. оп
2.	Форми політико-територіального устрою	2	2	6	1		Пот. оп
3.	Політичні системи і режими	2	2	6	-		Групові завдання
4.	Сутність правової держави	2	2	8	-		Групові завдання
5.	Громадянське суспільство, як інститут розвитку держави	2	2	8	1		Групові завдання
Змістовий модуль 2. Механізм функціонування політичних інститутів							
6.	Політичний процес. Політична діяльність і політичні відносини	4	4	8	-	4	Пот. опит.

7.	Виборчі системи. Електоральний процес у демократичному суспільстві	4	4	8	-		Групові завдання
8.	Місьцеве самоврядування, як елемент розвитку держави	4	4	9	1		Групові завдання
9.	Процес інтеграції України у Європейський Союз	4	4	9	-		Групові завдання
10.	Національна безпека України, як основа інтеграційних процесів	2	2	9	-		Пот. оп
Всього		28	28	83	3	8	

5. Тематика практичних, семінарських або лабораторних занять.

Практичне заняття № 1. Держава. Форми правління та устрою

План

1. Типи сучасних держав.
2. Республіки.
3. Монархії.
4. Унітарні та федеративні держави.

Практичне заняття 2. Політичний процес і політична діяльність громадян

План

1. Форми політичного процесу.
2. Революції та їх наслідки.
3. Особливості переходу посттоталітарних країн до демократії.
4. Професійна непрофесійна участь громадян в політиці.
5. Політична участь громадян в демократичних і тоталітарних суспільствах.

Практичне заняття 3. Демократична держава. Форми правління та устрою

План

1. Демократія та її форми.
2. Типи сучасних держав.
3. Республіки.
4. Монархії.
5. Унітарні та федеративні держави.

Практичне заняття 4. Політична діяльність громадян в умовах переходу до демократії

План

1. Форми політичного процесу.
2. Революції та їх наслідки.
3. Особливості переходу посттоталітарних країн до демократії.
4. Професійна непрофесійна участь громадян в політиці.
5. Політична участь громадян в демократичних і тоталітарних суспільствах.

Практичне заняття 5.

Громадянське суспільство, як інститут розвитку держави

1. Етапи становлення, ознаки, структура. Сутність понять «громадське об'єднання», «рух».
2. Суспільно-політичні об'єднання як політичні інститути, їх типологія. Функції громадських організацій та рухів, їх роль в політичному житті суспільства.

3. Виникнення і розвиток громадсько-політичних організацій та рухів в Україні.

4. Розвиток та прогрес громадянського суспільства у демократичних державах.

Практичне заняття 6-7

Політичний процес. Політична діяльність і політичні відносини

1. Поняття політичного процесу. Структура та суб'єкти політичного процесу.

2. Методи аналізу політичного процесу: інституційний, біхевіоральний та структурно-функціональний. Форми існування політичного процесу: політичні зміни, політичний розвиток.

3. Еволюція та революція. Особливості Помаранчевої революції. Трансформація та модернізація.

4. Сутність та особливості демократичного транзиту. Причини виникнення і способи розв'язання суперечностей: компроміс і конфлікт.

Практичне заняття 8-9

Виборчі системи. Електоральний процес у демократичному суспільстві

1. Сутність виборів до представницьких органів влади. Класифікація виборів. Функція виборів у суспільстві.

2. Принципи виборчого права та організація демократичних виборів. Активне та пасивне виборче право.

3. Поняття і види виборчих систем. Мажоритарна виборча система та її характеристика. Пропорційна виборча система. Змішана, консенсусна і куріальні виборчі системи.

4. Порівняльний аналіз ефективності виборчих систем різних країн.

5. Приклади виборчих систем у країнах світу.

Практичне заняття 10-11

Місцеве самоврядування, як елемент розвитку держави

1. Поняття та суть місцевого самоврядування. Приклади міст, що отримували «магдебурзьке право».

2. Формування органів місцевого самоврядування. Компетенція місцевого самоврядування. Важливість наявності самоврядування для розвитку громад і держави.

3. Система місцевого самоврядування Польщі, Франції, Іспанії, Італії та Канади.

Практичне заняття 12-13

Процес інтеграції України у Європейський Союз

1. Етапи інтеграції. Історія відносин Україна – Європейський Союз; Рамкова угода між Урядом України і Комісією європейських співтовариств (03.09.2008 р);

2. Меморандум про взаєморозуміння; Безвізовий діалог України – ЄС;

3. Східне партнерство Європейського Союзу; Двосторонній вимір «Східного партнерства»;

4. Багатосторонній вимір «Східного партнерства»; Тематичні платформи «Східного партнерства» Регіональне співробітництво між Україною та ЄС;

5. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС: аналіз перспектив, можливостей та наслідків

Практичне заняття 14

Національна безпека України, як основа інтеграційних процесів

1. Основні параметри національної безпеки України, як геополітичного процесу. Об'єкти національної безпеки; принципи забезпечення національної безпеки України;

2. Пріоритети національних інтересів. Інтеграція України в Європейський політичний, економічний та правовий простір з метою посилення національної безпеки.

3. Розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України.

4. Національна безпека у сфері оборони та захисту державного суверенітету.

6. Комплексне практичне індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання з дисципліни «Політичні інститути та процеси» виконується студентами як комплексне підсумкове практичне завдання шляхом підготовки індивідуальних

портфолію та групового проекту – настільної гри на тему: «Політичні інститути: що ми про них знаємо?»».

Кожен студент обирає один із політичних інститутів для більш детального вивчення і розробки запитань з історії, організаційної структури та механізму її функціонування.

Перелік політичних інститутів:

Інститут громадянського суспільства; Інститут держави;

Інститут виборів;

Інститут місцевого самоврядування.

7. Тренінг з дисципліни

Тема: Модельовані дебати на міжнародні, суспільно-політичні теми.

Ціль: сформувати у студентів практичні навички ведення політичних дебатів.

Мета: навчити учасників дебатів формулювати актуальні проблеми в різних регіонах світу, здійснювати прогнозування розвитку подій та аргументовано відстоювати свою позицію з дотриманням чітких часових регламентів.

Завдання: заохотити молодих людей брати на себе роль світових лідерів, імітуючи багатосторонню дипломатію в багатьох галузях міжнародних відносин, допомагаючи студентам, у такий спосіб, оволодіти навичками самостійної творчої роботи, виявити особисті сильні ділові і професійні якості, поліпшити навички ділового спілкування в команді (у т.ч. іноземними мовами).

Результат: модельовані дебати спрямовані на розвиток і поширення навичок, необхідних для студентів-міжнародників, що навчаються за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», включаючи: персональне лідерство, ініціативу і досвід публічних виступів; переговори, посередництво і пошук консенсусу; здатність швидко формувати відносини з людьми альтернативних думок і точок зору.

Порядок проведення.

1. Модельовані дебати – освітня рольова гра, в ході якої імітується дискусія на задану тему відповідно до часового регламенту. Її учасники виступають в ролі дипломатів, політиків, кандидатів на ключові посади, партійних діячів, дебатуючи з дотримання реальних правил та процедур. Вони представляють різні, або навіть, протилежні точки зору з заданих питань.

2. Перший етап у рамках проведення дебатів полягає у визначенні дискусійного питання, визначаються ролі учасники (ведучий, дебатує, учасники, які братимуть участь у голосуванні, журналісти, міжнародні оглядачі). Результатом цього етапу є підготовка виступу делегатів на дебатах.

3. Другий етап передбачає проведення дебатів. Дебати контролюються за допомогою конвенцій і правил, що базуються на тих, які використовуються на справжніх дебатах у розвинених, демократичних країнах світу. Правила проведення дебатів оголошує ведучий. Після оголошення проблемної теми ведучий оголошує голосування серед аудиторії, що стежитиме за дебатами.

4. Третій етап передбачає блок – запитання-відповідь. Дебатує можуть задати по три запитання один одному. Останні хвилини дебатів передбачають заключне слово кожного з учасників та повторне голосування аудиторії на предмет того, чи змінилася їхня думка відносно тієї, що вони мали перед дебатами.

Оцінювання проводиться за дворівневою системою: «зараховано» – «не зараховано» (проект в цілому) та «відмінно», «добре», «задовільно» (з урахуванням індивідуального внеску кожного студента у модель дебатів).

8. Самостійна робота студентів

№	Тематика
1	Політичні інститути: роль і місце в глобальному інституційному середовищі
2	Структура та особливості діяльності політичних інститутів
3	Механізми функціонування політичних інститутів як цілісного процесу
4	Міжнародні політичні інститути: їхня роль у процесах глобалізації

5	Порівняльний аналіз ефективності виборчих систем різних країн
6	Становлення та розвиток інституту громадянського суспільства
7	Процес формування вільного ринку засобів масової комунікації
8	Законодавчо-нормативна база діяльності громадських організацій
9	Європейський Союз в системі міждержавних економічних інститутів
10	Процес становлення міждержавного партнерства в економічних сферах
11	Правові особливості співпраці політичних інститутів
12	Політичний процес. Політична діяльність і політичні відносини
13	Міське самоврядування, як елемент розвитку держави
14	Національна безпека України, як основа інтеграційних процесів
15	Особливості та перспективи розвитку політичних інститутів в Україні

9. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання.

В процесі вивчення дисципліни «Політичні інститути та процеси» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- наскрізні проекти;
- командні проекти;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань і досліджень;
- залікове модульне тестування та опитування;
- оцінювання виконання КПЗ;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- екзамен.

10. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю.

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Політичні інститути та процеси» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2	Заліковий модуль 3	Заліковий модуль 4
20%	20%	20%	40%
Усне опитування під час занять (5 тем) – 5 балів за тему – макс. 25 балів. Модульна контрольна робота – макс. 75 балів	Усне опитування під час занять (5 тем) – 5 балів за тему – макс. 25 балів. Модульна контрольна робота – макс. 75 балів	Підготовка і захист КПЗ – макс. 80 балів. Участь у тренінгах – макс. 20 балів	Тестові завдання (10 тестів по 2 балів за тест) – макс. 20 балів Теоретичні питання (2 питання) – по 40 балів, макс. 80

Шкала оцінювання:

За шкалою ЗУНУ	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	Відмінно	A (відмінно)
85-89	Добре	B (дуже добре)

75-84		С (добре)
65-74	Задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	Незадовільно	FХ (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№ з/п	Найменування	Номер теми
1.	Фліпчарт	1-10
2.	Ноутбук	1-10
3.	Проектор	1-10
4.	Smart TV	1-10

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. The Economist: Світ у 2019 році / гол. ред. Даніель Франклін. Український випуск. Київ, 2019. 178 с.
2. Бебик В. М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: [Монографія]. – К., 2000.
3. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи: Пер. з англ. — Львів: Лілея-НВ, 2000. — 236 с.
4. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерст-во: Пер. з англ. — К.: Вид. дім “Кисво-Могилянська академія”, 2006. — 203 с.
5. Болівар А. Старі виборчі міфи про НАТО / А. Болівар // Економічний часопис – XXI : Щомісячний науковий журнал. – 2009. – № 5/6. – С. 37–40.
6. Бондаренко В. Взаємини України з НАТО в контексті захисту державних інтересів та національної безпеки / В. Бондаренко // Економічний часопис XXI : Щомісячний науковий журнал. 2008. – № 1/2. – С. 24–26.
7. Гелей С. Політичні та правові системи світу. К: Центр навч. л-ри., 2017. 346 с.
8. Глобалізація та політика національної безпеки. К.: Вид. Центр навч. л-ри., 2021. 408 с.
9. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл: монографія / Борис Олександрович Парахонський, Галина Михайлівна Яворська. Київ: НІСД, 2019. 560 с.
10. Мартинов А. Діяльність української дипломатії у Раді Безпеки ООН (2016–2017 рр.). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*: міжвід. Зб. Наук. пр. К., 2018. Вип. 27. С. 146-163.
11. Романюк А. Еволюція політичних інститутів. К.: Вид. Гельветика, 2021. 184 с.
12. Свида Т.О. Міжнародні організації: навч.-метод. посіб. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2016. 36 с.
13. Шергін С. Політологія міжнародних відносин. К.: Вид. Центр навч. л-ри., 2019. 256 с.
14. Національна безпека в глобалізаційних умовах : навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Л. І. Кормич, Т. М. Краснопольська. Одеса : Фенікс, 2020. 76 с.
15. Світовий політичний процес: глобальний та національний вимір : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., що навчаються за спец. "Політологія", "Міжнародне право", "Міжнародні відносини", "Соціологія" / Л. І. Кормич, М. А. Польовий ; НУ "ОЮА". Одеса : Фенікс, 2017. 240 с.
16. Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України: навчальний посібник: у 2-х ч.: Ч. I / В. А. Омельчук, М. П. Стрельбицький, С. Г. Гордієнко та ін.; за заг. ред. А. М. Кислого і М. П. Стрельбицького. Київ : Міжрегіональна Академія управління

персоналом, 2021. 304 с.

Інформаційні ресурси:

1. Зміцнення "демократії участі" шляхом поліпшення доступу до інформації: глибинні інтерв'ю Фонду "Європа – XXI" з активістами громадських організацій м. Київ, 2004. <http://www.europehxi.kiev.ua/?lang=ukr&m0=project&addm0=1&id=95&subm=measure&mode=print>.
2. Офіс Ради Європи в Україні. URL: <http://www.coe.kiev.ua/>
3. Офіційний сайт АСЕАН. URL: <http://www.asean.org/>
4. Офіційний сайт Всесвітньої організації інтелектуальної власності. URL: <http://www.wipo.int/>
5. Офіційний сайт Європейського банку реконструкції та розвитку. URL: <http://www.ebrd.com/>
6. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <http://europa.eu/>
7. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org>
8. Офіційний сайт Міжнародної організації з міграції. URL: <http://www.iom.int>
9. Офіційний сайт НАТО. URL: <http://www.nato.int/>
10. Офіційний сайт ООН. URL: <http://www.un.org/>
11. Офіційний сайт Організації Американських держав. URL: <http://www.oas.org/>
12. Офіційний сайт Організації з Безпеки та Співробітництва в Європі. URL: <http://www.osce.org>
13. Офіційний сайт Ради Європи. URL: <http://www.coe.int>
14. Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org>
15. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <http://www.wto.org>
16. Офіційний сайт Шанхайської організації співробітництва. URL: <http://www.sectsko.org>
17. Офіційний сайт ЮНЕСКО. URL: <http://www.unesco.org/>
18. Погорська І. Неурядові організації в зовнішній політиці США. URL: <http://www.viche.info/journal/861/>
19. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm.
20. Представництво Організації Об'єднаних Націй в Україні. URL: <http://www.un.org.ua/>
21. Україна – НАТО. URL: <http://www.ukraine-nato.gov.ua>
22. Україна й Світова організація торгівлі. URL: <http://wto.in.ua/>